

## **Snabbare omval och förstärkt skydd av valhemligheten (SOU 2016:71)**

Umeå kommun har getts möjlighet att som remissinstans lämna ett yttrande över betänkandet. 2015 års vallagsutredning har haft i uppdrag att dels se över hur omval kan genomföras snabbare än idag, dels att överväga hur skyddet för valhemligheten kan förstärkas.

När det gäller de förslag angående snabbare omval som presenteras i betänkandet har Umeå kommun ingenting att erinra. Kommunen stödjer lagändringar som möjliggör att ett omval liknar ett ordinarie val i så hög utsträckning som möjligt.

Det finns dock all anledning att ifrågasätta ett antal av utredningens slutsatser när det gäller förstärkt skydd för valhemligheten. Alla delar av valsystemet och röstningsförfarandet måste fullt ut bidra till att stärka kraven på valhemlighet och fria val. Utredningen konstaterar att de negativa upplevelser som det refereras till vanligtvis haft att göra med tillhandahållandet av valsedlar och med ordningen vid röstmottagningen. Vidare har det också framkommit att oförståelsen för det svenska valsystemet ökat på senare år bland annat bland utländska medborgare som röstar i Sverige i Europaparlamentsvalet. Samtidigt konstaterar utredningen emellertid att det inte finns några belägg för att valhemligheten har röjts eller att valen inte varit fria. Det finns inte heller några farhågor för att något sådant skulle kunna inträffa. Att i det läget fokusera på att kommunerna ska köpa in nya valskärmar för att valsedlarna ska kunna placeras inne i själva skärmen är enligt vår uppfattning att skjuta över målet. Utredningen borde istället visa tilltro till att kommunerna som lokala valmyndigheter ska kunna lösa de problem som funnits på en del håll.

### **Vad kan valnämnderna göra för att komma till rätta med de brister som nämns i utredningen?**

- Valnämnden ska se till att det är god ordning vid valsedelsborden och att ingen väljare i möjligaste mån ska känna sig stressad eller iakttagen. Valsedelsborden ska placeras på ett så bra sätt som möjligt med hänsyn till kraven på valhemlighet. Som nämns i utredningen finns det tydliga regler för ordningen på och vid ett röstmottagningsställe och vem som ansvarar för ordningen.

- Valnämndernas planering av arbetet får större betydelse för att skapa klara rutiner för valets genomförande på ett röstmottagningsställe. Det skärpta kravet att alla röstmottagare ska genomgå utbildning är ett led i detta och det är bra. Där bör det läggas ett stort fokus på frågor kring integritet och valhemlighet. Det handlar om att hitta arbetssätt och rutiner som förutom att skapa trygghet genom ordning och reda även ger ett bra flöde i röstnings- och vallokaler.  
Göteborgs kommun lyfts fram som ett gott exempel. Ett sådant arbetssätt ser Umeå kommun som en självklarhet och vi menar att det skulle räcka mycket långt för att undvika de problem som utredaren lyfter fram. Umeå kommun har även goda erfarenheter av att valnämnden träffar representanter för de olika partierna inför valen för att informera om lagstiftning och vilka lokala regler som gäller för exempelvis valsedlarnas placering och tillhandahållande samt rollfördelning i val- och röstningslokaler.

## Organisation

- Utredningen använder ibland svepande formuleringar som inte tyder på vidare insikt i hur kommunerna organiserar sina val och vilka lokaler som finns till förfogande.
- För att säkerställa att alla valsedlar hela tiden finns inne i valskärmen måste röstmottagare kontrollera det efter varje väljare. Det är inte realistiskt att tro att röstmottagare, utan att ha insyn, kan övervaka hur det ser ut inne i valskärmen när en väljare har röstat. Kontrollen blir tidsödande och arbetskraftsintensiv särskilt som det numera förekommer många valsedlar.
- De föreslagna valskärmarna bedöms bli större än de som används idag. Det finns såväl vallokaler som röstningslokaler som har relativt små utrymmen, exempelvis vissa förskolor och bibliotek. Visserligen är de föreslagna valskärmarna enklare att placera med tanke på insyn men det kan få till följd att det i vissa lokaler kan bli mycket svårt att få in fyra eller fem valskärmar av den större typ som utredningen föreslår.
- Söndagen före valdagen genomförs förtidsröstning på ett antal olika institutioner. Det rör sig om särskilda boenden samt häkte och kriminalvårdsanstalter. Röstningen organiseras på så sätt att varje arbetslag besöker flera lokaler under dagen och transporterar allt valmaterial mellan lokalerna. Det kommer att bli mer tidsödande och personalkrävande med utredningens förslag om nya valskärmar. Andra transportmedel än idag kommer också att behövas. Kostnaden kommer därmed att öka.
- Röstningsprocessen kommer att ta längre tid än den gör idag.

## Kostnader

- Umeå kommun skulle behöva köpa in närmare 400 nya valskärmar vilket enligt utredningens kostnadsberäkning innebär en engångskostnad på cirka 2 400 000 kr.
- Utredaren menar vidare att det "borde räcka med två extra röstmottagare till varje vallokal och röstningslokal". Det ger ett intryck av att det är en marginell förändring. Det är det inte. Med en personalförstärkning enligt utredningens förslag blir kostnadsökningen avsevärd. Kommunen måste rekrytera fler röstmottagare. Det kan dels vara svårt att få tag på så mycket ytterligare personal, dels innebär även själva rekryteringsförfarandet ett merarbete som också kostar pengar. För Umeå kommuns del beräknas valnämndens kostnader öka med i storleksordningen 18 procent, vilket motsvarar cirka 1,1 miljoner kronor.

- Om de nya valskärmarna kräver andra lokaler kan det innebära problem att hitta lämpliga lokaler inom vissa valdistrikt. Det kan medföra ytterligare kostnader om kommunen måste hyra andra val- och röstningslokaler.
- Utredningen tror att det föreslagna systemet kommer att kräva färre valsedlar. Vi tror att det kommer att kräva fler då det finns en risk att någon plockar med sig hela buntar eller märker valsedlar som sedan blir ogiltiga.

## Demokrati

- Eftersom vi bedömer att en röstmottagare måste gå in bakom valskärmen efter varje väljare för att säkerställa att alla valsedlar finns kvar och är i rätt ordning finns risk att väljaren känner sig övervakad/granskad.
- Vi bedömer att alla lokaler vi använder idag inte kommer att rymma det antal valskärmar som krävs. Det kommer att resultera i köbildning och lång väntetid vilket kan riskera att väljare låter bli att rösta.
- Utredningens bedömning om minskad risk för familjepåverkan tror vi är marginell. Familjepåverkan sker på annan plats än bakom valskärmen.
- Umeå kommun menar också att utredaren inte tillräckligt utrett röstmottagarens roll och befogenhet mot en väljare som genomför ett sabotage mot valet genom exempelvis manipulation av valsedlar. Detta bör utredas ytterligare innan en lagändring beslutas.
- Utredningen bedömer att det föreslagna systemet ställer mindre krav på kunskap hos väljaren och ger god hänsyn till väljarnas olika bakgrund och förmåga. Vår erfarenhet är att väljarna har många frågor om hur röstningen går till. Vår bedömning är att det kommer att bli svårare att ställa de frågorna när väljaren redan gått in bakom en skärm.
- Utredaren tror att när valsedlarna placeras i vallokalen och inte utanför kommer det att ha en avhållande effekt i fråga om oegentligheter. Utredaren tar för givet att sabotage bara skett på de ställen där man haft valsedlarna utanför lokalen. I Umeå kommun har det förekommit att buntar försvunnit eller blandats även om valsedlarna funnits inne i själva val- eller röstningslokalen. Vi tror att risken ökar genom utredningens förslag eftersom ingen ser vad du gör inne i ett valbås.

## Tillgänglighet

- Umeå kommun tror att det finns en risk att utredningens förslag riskerar att hämma väljarna från att ställa frågor till röstmottagarna. Det gör att tillgängligheten minskar för de som har särskilda behov, exempelvis i form av funktionsnedsättning eller språksvårigheter.
- Att placera många valsedlar inne i valbåset gör att det ställs mycket stora krav på valbåsens utformning för att ge maximal tillgänglighet och överblick ur ett funktionshinderperspektiv. Eftersom Sverige inte har skilda valdagar blir det väldigt många valsedlar.
- Utformningen av de nya valskärmarna gör att miljön inne i skärmen bli mörkare. Redan som det är idag efterfrågar många väljare mer ljus bakom skärmen.
- Väljare med funktionsnedsättning har visserligen möjlighet att få hjälp vid behov men en nyordning enligt utredningens förslag får inte försvåra röstningen jämfört med idag för personer med olika typer av funktionsnedsättningar.

## Övrigt

- Om en lagändring enligt utredningens förslag genomförs är den tänkta tidsaspekten för kort. En förändring bör genomföras som ett försök i ett antal utvalda kommuner och därefter utvärderas innan den genomförs i hela landet.
- Med tanke på att utredningen föreslår att lagändringen ska träda i kraft till valet 2018 ställer vi oss frågande till hur upphandlingen av valskärmar ska gå till. Finns det någon som kan leverera med så kort varsel och vem kommer att stå för kostnaderna?

## Slutsatser

- Umeå kommun har inga synpunkter på utredningens förslag när det gäller snabbare omval.
- Umeå kommun delar slutsatsen att valnämnderna har en viktig roll att spela för att förbättra processen vid valet. Ytterligare information och utbildning av röstmottagarna är en annan viktig pusselbit. Vår bedömning är att valprocessen med rätt åtgärder i dessa avseenden mycket väl kommer att uppfylla kraven på förstärkt skydd för valhemligheten.
- Effekterna för personer med olika typer av funktionsnedsättning bör belysas särskilt.
- Umeå kommun säger nej till förslaget att flytta valsedlarna innanför valskärmen. Det skulle innebära stora organisatoriska och praktiska utmaningar för många kommuner. Kostnadsökningarna blir dessutom avsevärda utan att det på ett avgörande sätt ger ett bättre skydd för valhemligheten jämfört med de andra åtgärder som har nämnts ovan och som även utredningen tar upp.
- Vi tror inte att utredningens förslag till förstärkt skydd för valhemligheten får avsedd effekt. Det riskerar istället att försvåra för väljaren att ställa frågor och att orientera sig bland valsedlarna. Vidare anser vi att en del av förslagen skulle kunna leda till begränsningar av tillgängligheten vilket kan innebära en begränsning av demokratins utövande. Det bör vägas mot det eventuella förstärkta skydd av valhemligheten som eftersöks.
- Även om kön till valsedelsborden försvinner kommer inte de totala köerna att minska. De kommer istället att förflyttas till valskärmarna.



Hans Lindberg

Kommunstyrelsens ordförande



Jonas Jonsson

Stadsdirektör